

Кижиниң ажылдап шыдаар үезин узадырын деткириниң барымдаалары

Амгы үеде байдал

2018 ч. январь 1-ниң чурагайы-биле алырга, РФ-ның чурттакчыларының саны 146,9 млн.кижи, оларның 46,5 млн. азы 31,7% - пенсия алыкчылары, а оларның 12,2% азы 26,4% - ажылдап турар пенсионерлер. Пенсия назыны четкен соонда баштайгы чылдарда хамаатыларнын 50% ажылдап артпышааннар. Чижээ, 2017 чылда 1,45 млн. кижилер пенсияже үнгер, оларның 0,73 млн. азы 50,3% улаштыр ажылдап турарлар. 2019 чылда пенсияже үнер деп турган кижилерниң саны 1 млн.629,5 кижилер; пенсияже үнер хуусааны 1 чыл аткаарлатканының түңнелинде 2019 чылда 1 млн.484,4 кижилер пенсияже үнер.

2018 чылда ажылдавайн турар пенсионерлерниң пенсиязының ортумак хемчээли 14414 рубль.

Пенсия назынын чүге улгаттырып турары? Ол хемчег чайлаттынмас бе?

Бо чоокку үеде кончуг чугула айтырыг — ажылдавайн турар пенсионерлерниң пенсиязының хемчээлин өстүрери. А өстүрүлдени чорударда, акшаландырыышкын негеттинип турары билдингир. Пенсия системазынга ындыг акшаландырыышкынны чорударда, экономиканың хөгжүлдеси, а ооң ачызында күш-ажыл төлевириниң өзүлдеси, федералдыг бюджеттен акша-хөрөңги деткимчези негеттинип турар. Ажылга хаара туттунган кижилерниң санын көвүдээрин оларның күш-ажыл кылып шыдаар үезин узатканының түңнелинде чедип ап болур.

1970 чылда бир пенсионерге күш-ажыл кылып шыдаар назылыг 3,7 кижилер онаажып турган болза, 2019 чылда ол көргүзүг 2 кижилерге чедир

эвээжээр. Ажылдап турар чоннуң саны чылдың-на 0,4 млн. кижиге эвээжеп база ол ышкаш чыл санында пенсияже 1,5-1,6 млн. кижиге үнөр апаары-биле ажылдап турар хамаатыларга улам-на берге болу бээри чугаажок.

55 биле 60 харда пенсияже үнерин ССРЭ-ге 1956 чылда-ла тургускан. Ооң-биле чергелештир кижиниң күш-ажыл кылып шыдаар үези улгаткан тудум, пенсия назынын база улгаттырары көрдүнгөн турган. ССРЭ-ге пенсия назынын идеологтуг чылдагаан-биле өстүрбес турган, чүге дээрге пенсия назынын хевээр арттырары дээрге-ле, социализмниң капитализмни тиилээниниң херечизи турган. Ынчалза-даа база катап демдеглеп тур бис, пенсия назыны кезээде ол-ла хевээр артып каар деп чүве чок турган, ол өскерилгени бо хүнде көрүп эгеледивис. ССРЭ-ге 55 болгаш 60 хар деп пенсия назынын тургускан үеден бээр барык 60 чыл эрте берген, бо үе дургузунда кижилерниң күш-ажыл кылып шыдаар шаг-шинээ ол-ла хевээр артпаан.

Россия дээрге СНГ девискээринде чурттарның аразындан пенсия назынын өскертир дээн эң-не сөөлгү чурт болуп турар. Бүгү делегейде ажыглап турар практиканы соңгаарладыры-биле Россия бүгү-ле чүүлдерни кылган.

Кижилерниң назынын 80 хар ажыр чурттаар кылдыр күрүне бүгү таарымчалыг байдалды тургускан, ынчангаш пенсияже үнөр назынны чаа-ла улгаттырып эгелээни бо.

Ук эгелээшкин, орай-даа бол, эр кижилер 10, херээженнер 16 чыл дургузунда чаа доктааттынган пенсия назынынче шилчиириниң үезин кирип турар бис.

Ажы-төлдүң хөй төрүттүнеринге бүгү-ле таарымчалыг аргалар тургустунган, оларның эки түңнелдери чоорту көстү бээр. Бүгү делегейге болган саң-хөөнүң барык ийи улай кризиси экономиканың өзүлдезинге,

чурттувустуң социал байдалдың экижидеринге улуг шаптараазын болуп турар.

Делегейде байдал

Бо хүнде барык шупту чурттарда пенсияже үнер назынны өстүрген. Ол өстүрүлгени 20 вектиң 80 чылдарында-ла чоруткан турган.

Узбекистандан ангыда, чурттап турар байдалы биске дөмей евразий девискээринде болгаш ыраккы чөөн чук Европа чурттары пенсияже үнер назынын шагда-ла улгаттырган. Молдавия, Азербайджанда эр кижилер 65 харлыында, Арменияда херээжен кижилер 63 харлыында пенсиялаар, ол ышкаш пенсия назынын Казахстанда база улгаттырып эгелээн.

Прибалт чурттарга (Эстония, Латвия, Литва) 2025-2027 чылдарда пенсия назынын 65 харга чедир кылып, а Германия, Испания, Италияга 2020 чылдарда — эр болгаш херээжен кижилернин кайызынга-даа 67 харга чедир өстүрери көрдүнген.

Чоокта чаа Узбекистан база пенсиялаар назынны делегей-биле бир дөмей кылып алырын чарлаан.

Пенсиялаар назынны өстүргениниң түңнелинде пенсияның хемчээли кайы-хире өскерли бээри?

Соолгу 3 чылда пенсия ортумаа-биле 400-500 рубльге ковудеп турган (чижээ, 2016 чылда- 399 рубльге, 2017 чылда- 524 рубльге, 2018 чылда — 481 рубльге өскен турган).

Пенсия назынын улгаттырганының түңнелинде ажылдавайн турар пенсионерлерниң пенсиязының хемчээлин чылда барык 1 000 рубльге өзе бээриниң барымдаазы бар.

Ынчап кээрге, бир талазындан пенсиялаар назын 65 хардан ашпазынын магадылалы бар, а бир эвес ындыг хемчег кажан бир негеттине бээр чуве болза, ындыг шийтпирни кижилерниң күш-ажыл кылыр шинээ-биле холбашкан үндезилел чокка хулээп алдынмас болур. Ынчалзаяк амгы пенсия назынының деннели он-он чылдарга бурунгаар көрдүнген.

Шилчилге уези кандыг болуруа?

Пенсияже үнер назынны 2019 чылдың январь 1-ден өскертири көрдүнгөн болгаш ол өскерилгени үр хуусаада чоорту чорудар.

Эге баштай-ла билип алыр чүүл болза, пенсия назынының өстүрүлдези амгы уениң пенсионерлеринге шуут хамаарышпайн турар — оларга чүү-даа өскерилбес (пенсиязының өзүлдезининден аңгыда). А ол дээрге 46,5 млн. пенсия алыкчылары-дыр. Олар, ооң мурнунда ышкаш, боттарының бүгү-ле пенсия болгаш социал төлевирлерин алыр. Пенсионерлерге хамаарыштыр кандыг-даа өскерилгелер чок.

Пенсия назынын чоорту улгаттырар: эр кижилерге 2019 чылдан 2028 чылга чедир, а херээжен кижилерге 2019 чылдан 2034 чылга чедир үр хуусаалыг шилчилге уези көрдүнгөн.

Ынчап кээрге, шилчилге уези эр кижилерге 10 чыл, а херээжен кижилерге 16 чыл хуусаалыг болур. Пенсияже үнер чаа хар-назынны эге баштай 1959 чылда төрүттүнгөн эр кижилерге база 1964 чылда төрүттүнгөн херээжен кижилерге хамаарыштыр чорудар. Бо айыттынган чылдарда төрүттүнгөн хамаатылар пенсияже 2020 чылда тус-тузунда 61 болгаш 56 харлыында үнер.

Тодаргайы-биле:

- 1)1959 ч. төрүттүнгөн эр кижилер, 1964 ч. төрүттүнгөн херээжен кижилер — 2020 чылда пенсиялаар (тус-тузунда 61 болгаш 56 харлыында)
- 2)1960 ч. төрүттүнгөн эр кижилер, 1965 ч. төрүттүнгөн херээжен кижилер — 2022 чылда пенсиялаар (тус-тузунда 62 болгаш 57 харлыында)
- 3)1961 ч. төрүттүнгөн эр кижилер, 1966ч. төрүттүнгөн херээжен кижилер — 2024 чылда пенсиялаар (тус-тузунда 63 болгаш 58 харлыында)
- 4)1962 ч. төрүттүнгөн эр кижилер, 1967ч. төрүттүнгөн херээжен кижилер — 2026 чылда пенсиялаар (тус-тузунда 64 болгаш 59 харлыында)
- 5)1963 ч. төрүттүнгөн эр кижилер, 1968ч. төрүттүнгөн херээжен кижилер — 2028 чылда пенсиялаар (тус-тузунда 65 болгаш 60 харлыында)
- 6)1969ч. төрүттүнгөн херээжен кижилер — 2030 чылда пенсиялаар (61 харлыында)
- 7)1970ч. төрүттүнгөн херээжен кижилер — 2032 чылда пенсиялаар (62 харлыында)

7)1971ч. төрүттүнгөн херээжен кижилер — 2034 чылда пенсиялаар (63 харлыында)

Пенсия назынын чуге 63 болгаш 65 харларның деңгелинде тургусканы?

Күш-ажыл кылып шыдаар назынны өскертириниң дугайында шиитпир делегейде чоннуң кырыыр хар-назынын барымдаалап база чуртта демографтыг байдалдың көңгүс өске апарганы-биле хулээп алдынган.

2000 чылдан 2017 чылга чедир Россияда эр кижилерниң чурттаар назыны 8,5 чылга өскөн болуп турар (59 хардан 67,5 харга чедир улгаткан), а херээжен кижилерниң 5,4 чылга өскөн (72,3 -дан 77,6 харга чедир улгаткан).

2024 чылда Россияның статистиказының медээзи езугаар, эр кижилерниң чурттар назыны 72,3 хар, а херээжен кижилерниң 82,1 хар чеде бээр.

Шилчилге үези — а ол дээрге эр кижилер 65 болгаш херээжен кижилер 63 харда пенсиялаар апаарга - эрте бээрге, 2028 чылда эр кижилер 75,1 хар, а 2034 чылда херээжен кижилер 85,3 харга чедир чурттап турар апаар.

Назы-хар узаарының баш бурунгаар көргүзүглери

Демографтыг көргүзүглер	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Эр болгаш херээжен кижилерниң назынының узаары	73,5	74,3	75,1	75,8	76,6	77,3	78,0	78,4	78,8	79,1	79,5	79,8	80,1
Эр кижилер, хар-назын	68,6	69,4	70,2	71	71,8	72,5	73,3	73,8	74,3	74,7	75,1	75,5	75,8
Херээжен кижилер, хар-назын	78,3	78,9	79,7	80,4	81,0	81,5	82,1	82,4	82,7	83,0	83,2	83,4	83,7

Чаа өскерилгелер эр болгаш херээжен кижилерниң пенсияже үнер назынын чоорту эвээжедиринче угланган. Ынчалза-даа херээжен кижиниң ажы-төл-биле холбашкан социал ужурун кичээнгейге ап, эр болгаш херээжен кижилерниң пенсиялаар назынын деңнештирери көрдүнмээн.

Пенсияже эрте үнер эргелиг хамаатыларның пенсиялаар назыны өскерлир бе?

Пенсияже эрте үнер эргелиг турган чамдык бөлүктөрүниң пенсиялаар назыны өскерлир, ол дээрге:

1) Кыдыккы Соңгу чүккө болгаш Кыдыккы Соңгу чүккө деңнештирген черлерде ажылдааны-биле эрте пенсиялаар ажылчыннар. Эр кижилер 55 харлында, а херээжен кижилер 50 харлыгында пенсиялаар турган болза, пенсияже үнер назынны тус-тузунда 60 болгаш 58 харга чедир улгаттырган.

Бо чылдагаан-биле пенсиялап турар кижилерниң саны 2,9 млн. 2017 чылда пенсияже эрте 84,9 муң кижиге үнген. Оларның 54,1 муңу — ажылдап турар.

50 чылдарда Соңгу чүккө чурттаар байдал берге болганының уржуундан оон чурттаачыларына пенсияже үнер назынын оранчок кудулаткан турган.

2007-2025 чылдарда демографтыг программада көрдүнгөн хемчеглер чурттувустун соңу чүк регионнарында чурттаачыларының назы-хары узаарына улуг салдарны чедирген.

2010-2016 чылдарда бүгү Россияда кижилерниң чурттар назы-хары 2,9 чылга чедир өскөн болуп турар. Чамдык соңгу чүк регионнарда өзүлде оон-даа улуг. Чукот автономнуг округта назы-хар 6,9 чыл, Ненец автономнуг округта — 6,2 чыл, Якутияда - 4,09, Магаданда — 3,9 чыл, Сахалинде — 3,8, Карелияда — 3,4, Ханты-Мансий автономнуг округта 3,2 чыл өскөн болуп турар. 2010-2017 чылдарда ол өзүлде 3,8 чыл болган.

2) Башкы, эмчи болгаш уран-чүүл ажылдаачылары. Оларның тускай стажына хамаарыштыр негелделер турбас. Ынчалзажок күш-ажыл кылып шыдаар хар-назынны улгаттырганын барымдаалап, оларга эрте

пенсияже үнер хар-назынын база-ла 8 чылга өстүрген. Пенсияже үнер чаа назын тускай стажты ажылдап алганын база пенсияже эрте үнер эргени ажылдап алганындан санаттыннар. Бо хүнде ук категорияның ажылчыннары 15-тен 30 чылга чедир уламчылап турар тускай стажты ажылдап аар ужурлуг. Ынчап кээрге, оларның тускай стажын ажылдап алган хар-назынын доктаадыр, а пенсияже үнер эргени 2019 чылдан 2034 чылга чедир болгаш оон-даа ыңай үеде тургузар.

Херээжен кижилер

Күш-ажыл кылып шыдаар назынны улгаттырган чыл, пенсияже эрте үнер эрге тургустунган чыл	Пенсияже үнер тургускан назын ниити	Назы-хардан хамаарылга чокка пенсияже эрте үнер эргени чедип алганы (чиигелде алыкчызының бөлүүндөн хамаарышкан 15-тен 30 чыл тускай стаж)	Пенсияны тургузар чылы
2019	56	15-30	2020
2020	57	15-30	2022
2021	58	15-30	2024
2022	59	15-30	2026
2023	60	15-30	2028
2024	61	15-30	2030
2025	62	15-30	2032
2026	63	15-30	2034

Эр кижилер

Күш-ажыл кылып шыдаар назынны улгаттырган чыл, пенсияже эрте үнер эрге тургустунган чыл	Пенсияже тургускан назын	үнер ниити	Назы-хардан хамаарылга чокка пенсияже эрте үнер эргени чедип алганы (чиигелде алыкчызының бөлүүнден хамаарышкан 15-тен 30 чыл тускай стаж)	Пенсияны тургузар чылы
2019	61		15-30	2020
2020	62		15-30	2022
2021	63		15-30	2024
2022	64		15-30	2026
2023	65		15-30	2028
2024	66		15-30	2030
2025	67		15-30	2032
2026	68		15-30	2034

Пенсия алыкчылары:

Башкылар — 1,1 млн.кижи, 2017 чылда 22,9 муң кижиге пенсиялаан, оларның 19,3 муңу ажылдап турар.

Эмчилер — 659 муң кижиге, 2017 чылда 14,5 муң кижиге пенсиялаан, оларның 12,3-ү ажылдап турар.

Уран-чүүл ажылдакчылары -15,9 муң кижиге, 2017 чылда 289 кижиге пенсиялаан, оларның 208-и ажылдап турар.

Бо категорияларга хамааржып турар ажылчыннарның кадыкшылынга хоралыг, а ооң уржуундан күш-ажыл кылып шинээн чидирер чылдагаан чок болуп турар. Оон аңгыда олар пенсияже үне бергеш —даа ажылдап артпышааннар.

3) Күрүне ажылдакчылары. 2020 чылдың январь 1-ден федералдыг күрүне ажылдакчыларының күш-ажыл кылып шыдаар назынын чылда бир чыл кылдыр өстүрери көрдүнгөн. Ынчангаш оларның пенсияже үнер назыны ниити тургускан хар-назынга деңнежип кээр.

4) Ажылдавайн турган азы болза камгалалдыг пенсияже үнер дээрге стажы четпээнинден социал пенсияже кордап турар хаматылар. Социал пенсияны хамаатыларга 60 харлыында (херээжен кижилерге) болгаш 65 харлыында (эр кижилерге) эвес, а тус-тузунда 68 болгаш 70 харлыында тургузар.

Аар аарыгның уржуундан күш-ажыл кылып шинэе чок болган хааматылар инвалид болганының пенсиязын тургузуп алыр эргези бар. Бир эвес (назы-хардан хамаарылга чокка) инвалид болганы бадыткаттына бээр болза, олар инвалид болганының социал пенсиязын алыр. 2018 чылдың апрель 1-ден социал пенсияның ортумак хемчээли 9072 рубль.

Амгы үеде кыраанының социал пенсиязын 42 муң кижиге ал турар.

Пенсия назынын дараазында бөлүктөрдүн хамаатыларына улгаттырбас:

1) Хоралыг ажылда ажылдап турарлар (шахта (хөмүр-даш үлетпүрүндө), тывыштыг үлетпүрдө, кара болгаш өңнуг металлургияда, демир-орук болгаш «биче даңзы» деп адаар тускай даңзыже кирген адырларда ажылдап турар ажылчыннар, ол ышкаш радиация чалгыындан когарааннар.

Хоралыг бүдүрүлгелерде болгаш изиг цехтерде ажылдап турган 1,8 млн. пенсия алыкчызы бар, 2017 чылда пенсияже 28,6 муң кижиге үнгөн, оларның 18,6 муну ажылдап турар; аар байдалда күш-ажыл кылып турар — 2,8 млн.кижиге, 2017 чылда ол категориядан 74,2 муң кижиге пенсиялаан, оларның 48,9-у ажылдап турар.

2) Социал чылдагааннар-биле камгалалдыг пенсияны ап турар хамаатылар (5 болгаш оон-даа хөй ажы-төл божаан херээжен кижилер, инвалид уругну божааш 8 харга чедир азыраан иелер, карак аарының уржуундан 1-ги бөлүктүң инвалидтери, лилипуттар (карликтер).

Бо бөлүккө хамаарыжып турар 1,34 млн. пенсия алыкчызы бар. 2017 чылда пенсияже 51,9 муң кижин унган, оларның 24 муңу ажылдап турар.

Пенсия назынын улгаттырганы куш-ажыл рыногунга кандыг салдар чедирери?

Амгы уеде пенсионерлерниң хөй кезии пенсиялай бергеш-даа ажылдап турарлар. Чамдык таварылгаларда пенсияже үнер назынның улгадышкыны хамаатыларның чамдык бөлүктөринге немелде магадылал болуру чугаажок.

Бистиң чуртувуста ажыл чок чорук амгы уеде кончуг эвээш апарганы — 3,7 млн. кижин азы ажыл кылып шыдаар кижилерниң 4,9 хуузу - демдеглеттинип турар.. Ынчангаш пенсияже үнер назынны улгаттырганы куш-ажыл рыногунун иштики курлавырларын сайзырады бээри чигзиниг чок.

Улгады берген болгаш аныяк назылыг ажылчыннарның аразында адааннажыр чорук чок боор. Чүгө дээрге хар-назыны аайы-биле кижилерниң мергежили улуг ылгалдыг. Аныяктар колдуунда-ла дүрген сайзырап турар хандырылга, ИТ, телекоммуникация болгаш оон-даа өске адырларда хаара туттунуп турар, а улгады берген кижилеривис үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый, өөрөдилге болгаш кадык камгалал адырында ажылдап турарлар.

Оон аңгыда, ажыл берикчизи назы-хары улгады берген кижилерниң профессионалдыг дуржулгазын аныяктарга билиин дамчыдып бээр кылдыр база ажыглап болур.

«Кыраан назын» - «мөңгун назын»

«» - «

«Пенсия назынын улгаттылары»-«куш-ажыл кылып шыдаар уениң ургулчулээнин узаттылары»